

TIL LÆREREN

På kryds og tværs i Den Gamle By 4.-7. klasse

Indhold

- Elevopgaver – printes på skolen.
- Lærerens udgave med svar, kommentarer og yderligere baggrundsviden.
- Kort over Den Gamle By.

Materialet er lavet således, at eleverne selv kan gå rundt i mindre grupper og hjælpe hinanden med at løse opgaverne. De to versioner har forskelligt startsted, hvilket giver mulighed for at sende flere grupper af elever af sted på samme tid, uden at de klumper sammen på de angivne steder.
Vi anbefaler at man lader eleverne starte i grupper med 10 minutters mellemrum på følgende måde:

Gruppe 1 starter med version A og gruppe 2 med version B på samme tid. Efter 10 minutter sendes de næste to grupper afsted på samme måde – og så fremdeles.

Lærerens opgave er at gå rundt til grupperne og hjælpe dem i gang med at læse opgaverne, reflektere, stille spørgsmål og sammenligne, samt at sikre sig, at eleverne kan finde rundt til de forskellige steder og tager opgaverne seriøst.
Print et kort over Den Gamle By til hver gruppe.

HUSK: Eleverne skal have et skriveunderlag!

Hensigten med opgaverne er at lægge op til videnssøgning, refleksion og samtale på de forskellige steder, man standser op ved, således at eleverne via den sanselige oplevelse af museumsbyen og spørgsmålene/opgaverne, får deres viden sat ind i en konkret sammenhæng.

Det er vigtigt at eleverne får lov at reflektere og måske gætte sig frem til svarene på spørgsmålene frem for bare at få de rigtige svar serveret af læreren.

HUSK at forklare eleverne, at det at gå på museum ikke blot drejer sig om at skynde sig at svare rigtigt på spørgsmålene, men om at se, undersøge og opleve.
Gem lærerens svarark til I er hjemme på skolen igen. Her er det en god idé at gennemgå turen en gang til og få sat eventuelle tvivlsspørgsmål på plads. Der er gode muligheder for at arbejde videre med og uddybe emnerne.

En vigtig vinkel er sammenligningen med håndværksfagene i dag.

Læreren kan desuden lægge op til større eller mindre tegne- eller maleopgaver, som kan videre bearbejdes derhjemme og bruges til en udstilling eller som illustrationer til en eventuel tekst, planche eller anden opgave.

Husk til besøget i Den Gamle By

- At printe elevhæftet til alle eleverne
- At printe kortet over museet til grupperne
- Blyanter
- Eventuelt tegnepapir og tegnegrej
- Skriveunderlag

God fornøjelse på museet!

På kryds og tværs i Den Gamle By - A

I skal nu undersøge forskellige ting for at finde ud af noget om håndværk og håndværkere før i tiden – vi starter i 1864.

Ifølge Skoleloven fra 1814 skulle alle børn have undervisning fra de var 6-7 år gamle og til de blev konfirmeret i 14 års alderen. Derefter trådte de bogstavelig talt ind i de voksnes rækker, flyttede hjemmefra og fik et arbejde enten som gårdskarl, arbejdsmand, medhjælp, køkken- eller tjenestepige eller for nogle drenge vedkommende som lærling hos en håndværker.

A

Start turen ved toppen af Vestergade. Fra øverste ende af Vestergade og ned mod broen over åen hænger til højre 5 forskellige håndværkerskilte.

Skriv for hvert skilt: A: Hvad forestiller skiltet?
B: Hvad er håndværkerens arbejde?

1.

A: _____

B: _____

Tegn skiltene her:

2.

A: _____

B: _____

3.

A: _____

B: _____

4.

A: _____

B: _____

5.

A: _____

B: _____

B

Find porten til håndværkerne i baggården – se efter kisten over porten. Gå ind i gården. Til venstre for døren ind til værkstederne ser I lærlingenes kammer. Her bor to lærlinge.

Beskriv lærlingenes kammer:

C

Gå ind til værkstederne. Se på alle tre værksteder.

Find svar på disse spørgsmål:

Hvad laver en tømrer? _____

Hvad laver en snedker? _____

D

Gå herefter ovenpå – her kan I få mere at vide om de forskellige håndværk i 1800-tallet.

Hvordan lavede maleren farve og af hvad? Beskriv:

Kan I samle et vindue for snedkeren?

Kan I lave en bindingsværksvæg for tømreren?

Kan I hejse mursten op til mureren?

E

Fra broen ved Vestergade, Aagade og Algade skal I gå op ad Algade.

Gå ind ad smøgen bag ved urmagerens hus. Her ligger smedjen.

Ofte havde smeden en dreng til at passe den tingest, man bruger til at holde gang i ilden med. Det er den store grønne kasse med et langt håndtag til venstre for ildstedet. Hvad hedder den tingest? (sæt kryds ved det rigtige svar)

1) En lusepuster _____ 2) En blæsebælg _____

3) En vindbøjtel _____ 4) En lufthammer _____

F

Gå videre ad Algade til Torvet. I kommer forbi bagerens fine skilt.
Er bageren også en håndværker? Hvad tænker I?

G

Hvorfor tror I det var almindeligt at bruge skilte med ting fra håndværket i stedet for bare at skrive/male det med bogstaver?

H

Vælg et eller flere af de håndværk, I har set indtil nu.
Beskriv/tegn forskellene mellem nutidens og datidens håndværk, dets arbejdsopgaver og arbejdernes leveforhold.

I

Gå tværs over Torvet til Søndergade.

I er nu kommet ind i en ny tidsalder – nemlig 1927.

Nu går man ikke længere til håndværkeren for at købe en vare, nu køber man varerne i butikker.

Gå rundt til boghandleren, isenkræmmeren, Schous sæbehus og automobilforhandleren.

Hvordan reklamerer butikkerne for deres varer?

Boghandleren:

Isenkræmmeren:

Schous sæbehus:

Automobilforhandleren:

J

Gå nu en tur rundt i resten af museumsbyen (1800-tallet) og læg mærke til de skilte, der ikke er nævnt ovenfor. Tegn eller beskriv de skilte, I kommer forbi, og hvad de fortæller.

K

Gå til sidst ind i 1974-delen af museet. Læg mærke til butikker og skilte. Hvilke forskelle lægger i mærke til i forhold til 1800-tallets og 1920'ernes gadebillede?

Tegn/beskriv – brug gerne bagsiden.

På kryds og tværs i Den Gamle By - B

I skal nu undersøge forskellige ting for at finde ud af noget om håndværk og håndværkere før i tiden – vi starter i 1864.

Ifølge Skoleloven fra 1814 skulle alle børn have undervisning fra de var 6-7 år gamle og til de blev konfirmeret i 14 års alderen.

Derefter trådte de ind i de voksnes rækker, flyttede hjemmefra og fik et arbejde enten som gårdskarl, arbejdsmand, medhjælp, køkken- eller tjenestepige eller for nogle drenge som lærling hos en håndværker.

A

Find porten til håndværkerne i baggården – se efter kisten over porten. Gå ind i gården.
Til venstre for døren ind til værkstederne ser I lærlingenes kammer. Her bor to lærlinge.

Beskriv lærlingenes kammer:

B

Gå ind til værkstederne. Se på alle tre værksteder.

Find svar på disse spørgsmål:

Hvad laver en tømrer? _____

Hvad laver en snedker? _____

C

Gå herefter ovenpå – her kan I få mere at vide om de forskellige håndværk i 1800-tallet.

Hvordan lavede maleren farve og af hvad? Beskriv:

Kan I samle et vindue for snedkeren?

Kan I lave en bindingsværksvæg for tømreren?

Kan I hejse mursten op til mureren?

D

Fra broen ved Vestergade, Aagade og Algade skal I gå op ad Algade. Gå ind ad smøgen bag ved urmagerens hus. Her ligger smedjen. Ofte havde smeden en dreng til at passe den tingest, man bruger til at holde gang i ilden med. Det er den store grønne kasse med et langt håndtag til venstre for ildstedet. Hvad hedder den tingest?

- 1) En lusepuster _____ 2) En blæsebælg _____
3) En vindbøjtel _____ 4) En lufthammer _____
(sæt kryds ved det rigtige svar)

E

Gå nu op til toppen af Vestergade. Fra øverste ende af Vestergade og ned mod broen over åen hænger til højre 5 forskellige håndværkerskilte.

Skriv for hvert skilt: A: Hvad forestiller skiltet?
B: Hvad er håndværkerens arbejde?

1.

A: _____

B: _____

Tegn skiltene her:

2.

A: _____

B: _____

3.

A: _____

B: _____

4.

A: _____

B: _____

5.

A: _____

B: _____

F

Hvorfor tror I det var almindeligt at bruge skilte med ting fra håndværket i stedet for bare at skrive/male det med bogstaver?

G

Vælg et eller flere af de håndværk, I har set indtil nu.
Beskriv/tegn forskellene mellem nutidens og datidens håndværk, dets arbejdsopgaver og arbejdernes leveforhold.

H

Gå videre ad Algade til Torvet. I kommer forbi bagerens fine skilt.
Er bageren også en håndværker? Hvad tænker I?

I

Gå tværs over Torvet til Søndergade.
I er nu kommet ind i en ny tidsalder – nemlig 1927.
Nu går man ikke længere til håndværkeren for at købe en vare, nu køber man varerne i butikker.

Gå rundt til boghandleren, isenkræmmeren, Schous sæbehus og automobilforhandleren.

Hvordan reklamerer butikkerne for deres varer?

Boghandleren:

Isenkræmmeren:

Schous sæbehus:

Automobilforhandleren:

J

Gå nu en tur rundt i resten af museumsbyen (1800-tallet) og læg mærke til de skilte, der ikke er nævnt ovenfor. Tegn eller beskriv de skilte, I kommer forbi, og hvad de fortæller.

K

Gå til sidst ind i 1974-delen af museet. Læg mærke til butikker og skilte. Hvilke forskelle lægger i mærke til i forhold til 1800-tallets og 1920'ernes gadebillede?

Tegn/beskriv – brug gerne bagsiden.

På kryds og tværs i Den Gamle By

NOTER TIL LÆREREN

Læreren bør gå rundt til eleverne og hjælpe dem med at finde oplysningerne og se sig for, men ikke bare give svarene – det er meget bedre at lade eleverne selv reflektere og så diskutere det bagefter i klassen og uddybe emnerne.

HUSK at minde eleverne om, at de ikke må skrive op ad døre, vægge og møbler.

Bemærk at der er én rundtur i version A og B. Derfor anbefaler vi ti minutters mellemrum på følgende måde:

Lad gruppe 1 starte med version A og gruppe 2 med version B på samme tid.

Vent ti minutter og lad de næste to hold starte på samme måde – og så fremdeles.

ELEVOPGAVERNE:

I skal nu undersøge forskellige ting for at finde ud af noget om håndværk og håndværkere før i tiden – vi starter i 1864.

Ifølge Skoleloven fra 1814 skulle alle børn have undervisning fra de var 6-7 år gamle og til de blev konfirmeret i 14års alderen.

Derefter trådte de bogstavelig talt ind i de voksnes rækker, flyttede hjemmefra og fik et arbejde enten som gårdskar, arbejdsmand, medhjælp, køkken- eller tjenestepige eller for nogle drenges vedkommende som lærling hos en håndværker.

A/E

Start turen ved toppen af Vestergade. Fra øverste ende af Vestergade og ned mod broen over åen hænger til højre 5 forskellige håndværkerskilte.

Lysestøber, bødker, (billedskærer), skomager, tobaksbutik, skrædder, desuden på venstre side af gaden en kiste for snedkeren.

Skriv for hvert skilt: A: Hvad forestiller skiltet?

B: Hvad er håndværkerens arbejde?

(Læreren kan stille krav om at skiltene tegnes ved siden af linierne – det vil gøre det lettere, hjemme på skolen, at snakke om, hvordan de ser ud. Alternativt kan læreren tage fotos).

1.

A: Lys/voksløys.

B: Lysestøber.

5.

A: En saks.

B: Skrædder.

2.

A: Kar/balje og tønde.

B: Bødker.

3.

A: Støvle.

B: Skomager.

4.

A: Tobaksruller.

B: Cigarmager/tobakshandler.

B/A

Find porten til håndværkerne i baggården – se efter kisten over porten. Gå ind i gården. Til venstre for døren ind til værkstederne ser I lærlingenes kammer. Her bor to lærlinge. Beskriv lærlingenes kammer:

C/B

Gå ind til værkstederne. Se på alle tre værksteder.

Hvad laver en tømrer?

Hvad laver en snedker?

D/C

Gå herefter ovenpå – her kan I få mere at vide om de forskellige håndværk i 1800-tallet. Find svar på disse spørgsmål:

Hvordan lavede maleren farve og af hvad? Beskriv:

Kan I samle et vindue for snedkeren?

Kan I lave en bindingsværkswæg for tømreren?

Kan I hejse mursten op til mureren?

(Disse svar fremgår af udstillingerne. Man skal se, lytte, læse, røre og gøre. Formålet er at gøre eleverne bevidste om, hvor mange ting, der blev udført som håndværk og hvad, der adskilte netop disse to håndværk. "Håndværkerne i baggården" er en meget sanselig og informativ udstilling. BØR OPLEVES!).

E/D

Fra broen ved Vestergade, Aagade og Algade skal I gå op ad Algade.

Gå ind ad smøgen bag ved urmagerens hus. Her ligger smedjen.

Ofte havde smeden en dreng til at passe den tingest, man bruger til at holde gang i ilden med. Det er den store grønne kasse med et langt håndtag til venstre for ildstedet. Hvad hedder den tingest?

1) En lusepuster	_____	2) En blæsebælg	(X)
3) En vindbøjtel	_____	4) En lufthammer	_____

Det er en god idé, hvis læreren ved efterbehandlingen fortæller eleverne, hvad de øvrige ord betyder.

F/H

Gå videre ad Algade til Torvet. I kommer forbi bagerens fine skilt.

Er bageren også en håndværker? Hvad tænker I?

G/F

Hvorfor tror I det var almindeligt at bruge skilte med ting fra håndværket i stedet for bare at skrive/male det med bogstaver?

Op til midten af 1800-tallet kunne mange almindelige mennesker ikke læse, så skiltene var en hjælp til at finde den rette håndværker. I Købmandsgården hænges varer ud som "skilt", apotekeren tænder/slukker den røde lygte, mens hatteforretningen, isenkræmmeren og bogladen i 1927 har "bogstav-skilte".

H/G

Vælg et eller flere håndværk, I har set indtil nu.

Beskriv/tegn forskellene mellem nutidens og datidens håndværk, dets arbejdsopgaver og arbejderens leveforhold.

Dette synes eleverne måske er lidt svært (afhængigt af klassetrin). Det formålet er at få dem til at reflektere over de forandringsprocesser, der finder sted i tidens løb. Det er en vigtig refleksion at tage op i klassen ved efterbearbejdningen af museumsbesøget – kan evt. kombineres med at besøge eller få besøg af nutidens håndværkere. Denne opgave, kan bruges til at reflektere over fordele og ulemper ved levevilkårene i dag og dengang. Hos de ældste elever, kan det endvidere lægge op til en samtale om "uddannelsessystemet".

I/I

Gå tværs over Torvet til Søndergade.

I er nu kommet ind i en ny tidsalder – nemlig 1927.

Nu går man ikke længere til håndværkeren for at købe en vare, nu køber man varerne i butikker.

Gå rundt til boghandleren, isenkræmmeren, Schous sæbehus og automobilforhandleren.

Hvordan reklamerer butikkerne for deres varer?

Boghandleren:

Isenkræmmeren:

Schous Sæbehus:

Automobilforhandleren:

J/J

Gå nu en tur rundt i resten af museumsbyen (1800-tallet) og læg mærke til de skilte, der ikke er nævnt ovenfor. Tegn eller beskriv de skilte, I kommer forbi, og hvad de fortæller.

Hvis læreren ønsker, at eleverne rigtig skal se sig om på museet, kan man fortælle, at der er yderligere 7 håndværksskilte samt 3 historiske butikker.

Skilte:

Hattemageren, urmageren, guldsmeden, bogbinderen, kobbersmeden, glarmesteren, farverens sorte flag (sort var den sværeste farve at fremstille, derfor var det god reklame) – desuden vinstuen på Torvet, som er vist med en vindrueklase (ikke håndværk).

Butikker med skilte:

Købmanden (Købmandsgården anno 1864 i Aagade – her skiltes med nogle af de varer, butikken sælger), Apoteket (har en rød lampe over døren), Frøknerne Wahlstrøms hatteforretning.

Når man bevæger sig ind i 1974-afdelingen af museet er der rigtig mange skilte – bogstavskilte – hele vejen hen langs gaden, hvilket viser, at der nu (i 1974!) findes mange små detailbutikker.

Sammenlign med nutidens gadebillede.

Hvor ligger nutidens butikker? Er de små eller store?

Kan eleverne give et bud på fremtidens gadebillede og butiksliv?

(Disse sidste opgaver er velegnede som efterbearbejdning af museumsbesøget).

Her er en ekstra historie om Bagernes fine skilt med den lukkede krone ovenpå kringlen (findes både i 1800-talsudgaven i Algade og ved Bonnichsens Konditori på hjørnet af Havnegade i 1974).

Kan fortælles på stedet eller hjemme på skolen, så man/eleverne kan undersøge sagen (google):

Kronen over Kringlen

Den lukkede krone, som den man ser på bagernes skilt, er et meget beskyttet symbol, og må kun bruges i helt særlige tilfælde herhjemme, hvor den er et kongeligt symbol. Her må den kun bruges af kongehuset, staten og statslige institutioner samt Kgl. Hofleverandører.

Men bagerne må! Hvorfor? Jo, fordi deres krone ikke er en kongekrone - men en kejserkrone.

Historien går tilbage til den tid, da tyrkerne hærgede Europa. Den østrigske hovedstad Wien var fra 1500-tallet et bolværk mod de fremtrængende tyrkere. Og både i 1529 og i 1683 var byen udsat for langvarige belejringer af de tyrkiske tropper.

1)

Men bagere er jo flinke mennesker, og de hjalp byens befolkning med at få brød under den lange belejring ved at tære på deres lagre af mel, som de havde gemt i underjordiske gange, og således holdt de ud.

2)

En anden forklaring kendes også:

En morgenduelig bagersvend – bagere er jo tidligt oppe – der en meget tidlig morgen opdagede, at tyrkerne var ved at bryde igennem bymuren – fik alarmeret forsvarets soldater. Og de holdt ud i to måneder til undsætningen kom.

Da den polske konge Johan Sobiesky i 1683 fik hævet belejringen af Wien, mente kejser Leopold den Første, den egentlige grundlægger af det østrig-ungarske monarki, at Wiener-bagerens tapre indsats skulle belønnes med ret til for evigt at forsyne deres bomærke, kringlen, med en krone.

Hvilken forklaring tror I på???

Hvad har det så med de danske bagere at gøre?

Det var tidligere almindeligt, at håndværkere drog på valsen, for at rejse omkring og blive dygtigere, inden de kunne blive optaget i et bagerlaug. Bagerne fra Wien havde et godt ry og nogle af dem slog sig ned i København. De medbragte deres skilt, som efterhånden blev almindeligt brugt også af de danske bagere. De danske bagere tog ved lære af wienerbagerne, og en af traditionerne, som de østrigske bagere medbragte til Danmark, var lamineringsteknikken, der kom fra Wien. Den var ny for danskerne, og derfor blev det danske navn "Wienerbrød", og navnet bruges i stor udstrækning i Nordeuropa. På dette tidspunkt blev meget bagværk navngivet med eksotiske navne i Danmark.

Links:

http://www.vejenminiby.dk/2000/2100/2101/2101_009/kringlen_og_kronen.pdf

<https://www.ft.dk/samling/20141/beslutningsforslag/B124/spm/5/svar/1256087/1535629.pdf>

<https://www.itinari.com/vienna-s-kipferl-the-croissant-s-grandfather-mf3u>

<https://president.dk/frankofilerne/formen-pa-en-croissant/>

Kort over Den Gamle By

Den Gamle By

